

Arnhem, vrijdag 16 september 2016

Conferentie Bridge to the Future 2016 over ‘Vrouwen en Oorlogsgeweld’

Verslag van Hanneke van Heijster, Wisse Kommunikatie

“Oorlog heeft geen vrouwengezicht” (Svetlana Alexijevitsj), zo opent Geert Corstens de conferentie Bridge to the Future 2016. Vandaag kijken we juist wel naar de rol van vrouwen in oorlogsgeweld, vroeger en in conflictsituaties nu. Journaliste en rechtsfilosofe Heikelien Verrijn Stuart ging in gesprek met verschillende (ervarings-)deskundigen op dit gebied.

Vrouwen en verzet (met Marjan Schwegman en Hebe Kohlbrugge)

Hebe Kohlbrugge sloot zich op haar twintigste aan bij de belijdende kerk in Berlijn, en daarmee aan het verzet. “Je sloot je aan bij de belijdende kerk als je een mening had over wat er in het land gebeurde. Daar zei je dan ‘nee’ tegen. Bijvoorbeeld tegen de concentratiekampen.” Dat nee zeggen uitte zich in de praktijk bijvoorbeeld door het niet tekenen van de ariërverklaring. De verklaring werd in 1940 in Nederland door de Duitsers ingevoerd. Nederlandse ambtenaren en onderwijzers verklaarden door te tekenen geen jood te zijn. “Als je de verklaring tekende, keerden je je als het ware tegen de joden. Als je in het verzet zat, tekende je dus niet.” aldus Kohlbrugge.

Toch tekende het merendeel van de Nederlanders de verklaring. Dat heeft volgens Marjan Schwegman, voormalig directeur NIOD Instituut voor Oorlogs- Holocaust- en Genocidestudies, verschillende verklaringen. “Veel mensen dachten dat het bij de ariërverklaring zou blijven en dat alles daarna weer normaal zou zijn.” Daarnaast was het voor veel mensen moeilijk om zich te verzetten, omdat een praktische vorm ervan vaak lastig te vinden is. Mensen willen wel iets doen, maar weten niet wat. Volgens Kohlbrugge had je aanzien nodig om in het verzet iets te kunnen bereiken. “De plaatselijke huisarts kreeg bijvoorbeeld veel voor elkaar. Mensen moesten je kennen.”

In haar verzetsperiode stond voor Kohlbrugge de vraag naar leugen of waarheid voorop. “Zodra de leugen ging regeren, zei je daar vanuit het verzet ‘nee’ tegen. Want als je niet in de waarheid leeft, leef je in je eigen leugen.” Voor veel mensen was dat anders. Die keken weg, van wat er destijds daadwerkelijk met de Joden gebeurde. “Dat is in deze tijd trouwens niet veel anders. Kijk maar naar de vluchtelingenkampen. Waar die mensen vandaan komen en wat hun geschiedenis is, daar verdiepen de meeste tegenstanders zich niet in.”

Op de vraag of oorlog zonder geweld kan, heeft Kohlbrugge een duidelijk antwoord: “Nee. Ik heb zelf nooit iemand doodgeschoten, maar ik denk dat verzet niet zonder geweld kan. Soms is het nodig. Dan lukt het niet alleen met praten.” Echter, de meeste acties uit het verzet hadden

niets met geweld te maken, zoals het regelen van persoonsbewijzen, soms met gevaar voor eigen leven.

Vrouwen en oorlogsgeweld (Mirjam van Reisen)

Met haar toespraak geeft Mirjam van Reisen een stem aan Marga Komplé (1912-1986), de in Arnhem geboren verzetsstrijdster en eerste vrouwelijke minister van Nederland. Van Reisen geeft aan dat tijdens oorlogen vaak misbruik wordt gemaakt van de kwetsbaarheid van vrouwen. “Ze zijn een object in de strijd; ze werden en worden veelal seksueel misbruikt. Vrouwen in gebieden in het Midden-Oosten zoals Syrië en Irak en in Afrikaanse landen zoals Congo, zijn dagelijks slachtoffer van seksueel misbruik.”

Hoewel de meeste slachtoffers van seksueel geweld vrouw zijn, wordt ook steeds meer bekend over mannen die andere mannen verkrachten. Hierover is veel minder bekend, deels vanwege het grote taboe wat heerst op mannen die misbruikt worden door andere mannen. Als zulke gebeurtenissen uitkomen tast dat namelijk de mannelijkheid ernstig aan. In oorlogstijd worden zowel gevoelens over mannelijkheid en vrouwelijkheid sterker. Het beeld van een sterke man die vecht en de kwetsbare vrouw die thuis wacht met de kinderen.

Echter, in de praktijk zijn vrouwen niet alleen vrouw, maar ook onderdeel van gemeenschappen die een positie innemen in de oorlog. Misschien niet altijd fysiek, maar bijvoorbeeld voor het doorgeven van informatie zijn en ze zijn een dankbaar doelwit voor propaganda of, stimuleren hun zoons en man om wapens op te pakken.”

Geweld tegen vrouwen (Alexa ter Horst en Brenda Stoter)

Alexa ter Horst, arts voor Artsen zonder Grenzen, koos voor de noodhulp omdat die hulp ‘nu’ nodig is. Tijdens haar uitzending naar Congo hielp ze vele slachtoffers van het geweld in het gebied. Ondanks de hulp die ze kon bieden, blijft het lastig dat de situatie niet verandert. “Daarvoor zijn veranderingen in beleid nodig.” De dingen die in sommige gebieden gebeuren, zijn soms niet meer menselijk. Zo stonden op ene dag gewonde mensen voor de deur uit een dorp waar mensen op gruwelijke wijze met een hamer werden verwond.

Ook Ter Horst krijgt te maken met vrouwen die slachtoffer zijn van seksueel geweld. “Je ziet vrouwen daar ook altijd spullen vervoeren zonder fiets of scootertje. Want alles wat je daar hebt, is gevaar. Niet alleen om bestolen te worden, maar ook voor verkrachting.”

Brenda Stoter, journaliste en sociologe, schrijft voornamelijk verhalen over conflictgebieden in het Midden-Oosten. De vrouwen die ze daar spreekt, hebben meestal niks over hun eigen leven te zeggen. “Ze mogen wel naar school, maar daar worden ze vanaf gehaald zodra ze worden uitgetrouwelijk”. Stoter was getuige van situaties van veel ellende, waaronder de verkrachtingen op het Tahrirplein. Op een gegeven moment was ze ‘wanhopig’ op zoek naar een positief verhaal. Zo kwam ze bij een verhaal van een vrouw die de hand van een man vroeg bij zijn vader, iets wat nooit in dergelijk gebied gebeurt. Dit was echter een van de weinige verhalen waarin een vrouw zelf iets te zeggen had.

Mona van den Berg (fotografe)

Mona van den Berg maakt beelden van o.a. vluchtelingen uit Syrië. Sommige vluchtelingen wonen vele jaren in erbarmelijke omstandigheden in kampen. Anderen verlaten het kamp snel na aankomst vanwege het gevaar op verkrachting. Ze sprak een vrouw die na twee weken vertrok

omdat ze in constante angst voor verkrachting leefde. “Die vrouwen zijn eigenlijk dubbel slachtoffer. Ze moeten hun huis verlaten vanwege de oorlog, en worden daarnaast seksueel misbruikt.” Aldus Van den Berg. Haar foto’s zijn een duidelijke weergave van de situatie van sommige vrouwen in oorlogsgebieden. Het verhaal dat de fotografe bij iedere foto vertelt, is duidelijk te herkennen in de bijbehorende foto.

Lt.-Kolonel Alwin van den Boogaard en Lt.-Kolonel Esmeralda Kleinreesink

Over de rol van vrouwen in oorlogsgeweld zijn Van den Boogaard en Kleinreesink het eens: “Je hebt vrouwen nodig om met vrouwen te kunnen praten. Een vrouw die te maken heeft gehad met seksueel misbruik, wil daar niet met een man over praten. Bovendien hebben vrouwen een dempende werking op masculien gedrag, ook binnen het leger. Dan komt ook de zachtaardige kant van mannen naar boven.”

“De conflicten in het Midden-Oosten en sommige delen van Afrika zorgen voor een totale ontwrichting van de maatschappij”, aldus Luitenant-kolonel Alwin van den Boogaard. Het verschil met de Tweede Wereldoorlog is dat de vijand in de huidige conflicten van binnenuit komt; wat het nog moeilijker maakt om de conflicten op te lossen. Beide kolonels kampen met de vraag wat de grenzen zijn van onze hulp, wat misschien kan leiden tot ongewenste bemoeienis. “Het echte werk begint eigenlijk pas na de status quo. Dan is het belangrijk om te blijven ondersteunen in het vredesproces.” aldus Van den Boogaard. “Maar hoe ver ga je dan in het opleggen van bijvoorbeeld culturele normen en waarden”, vraagt Luitenant-kolonel Kleinreesink zich af. Zoals bijvoorbeeld democratie. Er ontstaat een discussie tussen Van den Boogaard en Kleinreesink over de vraag of democratie nou eenmaal niet in sommige landen past door de geschiedenis en cultuur, of dat democratie er eigenlijk altijd is geweest, maar is weggevaagd door jarenlange conflicten en geweldvoering.

Voor Van den Boogaard is het in ieder geval van belang dat we niet weggaan na de status quo. In Nederland wordt soms krampachtig gedaan over de duur van onze hulp. Terwijl direct weggaan na de status quo een zeer onverstandig keus is, volgens de Luitenant-kolonel. “Slachtoffers van de oorlog die we daarna niet verder helpen, zijn verspilde generaties. Wat ik het ergste vind is dat we mensen hoop geven en dat we weggaan zodra er iets misgaat.”